

ידיעון המרכז לחקר האישה ביהדות

ע"ש פניה גוטספלד הלר

קיץ תשפ"ו

דבר ראש המרכז פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן

שלום חברות וחברים,

השנה הזו היא עבורי גם שנת פרידה. בתום שלוש שנים אני מסיימת את תפקידי כראש המרכז. קיבלתי עליי את התפקיד בסתיו תשפ"ד, זמן קצר לפני השבעה באוקטובר, וכך הייתה הקדנציה כולה כרוכה במציאות לאומית קשה, מטלטלת ורבת תהפוכות. דווקא בתוך המציאות הזאת התחדדה בעיניי חשיבותו של המרכז: מקום שבו אפשר להמשיך ליצור, לחקור וללמד; מקום המעניק במה לקולותיהן, לחוויותיהן וליצירתן של נשים יהודיות בעבר ובהווה; ומקום המחבר בין מחקר אקדמי מעמיק לבין השאלות המעסיקות את החברה שבה אנו חיות וחיים.

בשלוש השנים הללו הרחבנו את פעילות המרכז ואת מעגלי השותפות שלו, ייסדנו את תוכנית הבתר-דוקטורט, קיימנו קבוצות מחקר פעילות, סדרות הרצאות וכנסים, תמכנו בתלמידות ובתלמידי מחקר ובפרסום ספרים ומאמרים, חיזקנו את הנוכחות הציבורית והדיגיטלית של המרכז ויצרנו קהילה של חוקרות וחוקרים מתחומים ומדורות שונים. גולת הכותרת מבחינתי אינה רק היקף הפעילות, אלא הקשרים שנוצרו סביבה: מחקרים שנולדו מתוך מפגש, שיתופי פעולה שהתפתחו, חוקרות צעירות שקיבלו הזדמנות ועידוד, וידע חדש שהגיע מן האקדמיה אל קהלים רחבים.

כל אלה לא היו מתאפשרים ללא שותפותן המסורה של חברות הוועד המנהל: פרופ' זהר לבנת, ד"ר מור פרסיאדו, פרופ' רויטל רפאל-ויונטה ופרופ' יעל שמש, שליוו את עבודת המרכז בעצה טובה, ברעיונות, בחשיבה משותפת ובנכונות מתמדת לסייע. תודה שלוחה לד"ר נעמה טיטלבאום-קריא וד"ר רוני באר-מרקס מהאוניברסיטה הפתוחה, חוקרות מלוות ושותפות למגוון פעילויות המרכז, ובראשן קבוצות

שנת לימודים נוספת הגיעה לסיומה, וכמיטב המסורת, הידיעון שלפניכן ולפניכם פורש את העשייה הענפה של המרכז לחקר האישה ביהדות ע"ש פניה גוטספלד הלר בשנת תשפ"ו.

גם השנה המשכנו לפעול מתוך אמונה בחשיבותו של הידע המחקרי על נשים ביהדות ובחברה היהודית, למן תקופת המקרא ועד ימינו, ובהקשרים היסטוריים, חברתיים, תרבותיים, דתיים וספרותיים מגוונים. ביקשנו לא רק לעודד את יצירתו של ידע זה, אלא גם להפיצו ולהנגישו לחוקרות ולחוקרים, לסטודנטיות ולסטודנטים ולקהל הרחב.

במוקד הפעילות המחקרית השנה עמדה קבוצת המחקר בנושא נשים, מגדר ועיתונות בעולם היהודי, שפעלה בהובלת ד"ר נעמה טיטלבאום-קריא וד"ר רוני באר-מרקס מהאוניברסיטה הפתוחה, וד"ר איציק פס ואנוכי מטעם המרכז. חברות הקבוצה נפגשו לאורך השנה, הציגו מחקרים בשלבי עבודה שונים וקיימו דיונים פוריים, שהמחישו שוב את חשיבותה של קהילת מחקר מתמשכת: מרחב המאפשר לחשוב יחד, לחדד שאלות ולפתח כיווני מחקר חדשים.

לצד קבוצת המחקר קיימנו סדרת הרצאות חודשית בשיתוף ערוץ מת"ג, וכן אירועים וימי עיון שעסקו בנשים בחברה היהודית בעבר ובהווה, בפוליטיקה ובמנהיגות, בנשות המחתרות ובדמותה של חנה סנש. הוספנו גם לחזק את תמיכתנו בדור העתיד של החוקרות באמצעות מלגות בתר-דוקטורט, פורום מחקרי ומרתון כתיבה, לצד מלגות לתלמידות ולתלמידי מחקר ותמיכה בפרסום ספרים ומחקרים חדשים. פירוט הפעילויות, המלגות והפרסומים מובא בעמודים הבאים של הידיעון.

המחקר. תודה מיוחדת לד"ר איציק פס, הרכז האקדמי של המרכז, על מסירותו הרבה, יוזמותיו, יצירתיותו והעבודה המאומצת שמאחורי כל אחת מן הפעילויות המתוארות בידיעון. תודה גם לכל החוקרות והחוקרים, המרצות והמרצים, השותפות והשותפים לדרך, שבזכותם המרכז הוא קהילה חיה, מתפתחת ויוצרת.

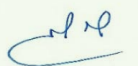
אני שמחה להעביר את הנהגת המרכז לד"ר מור פרסיאדו, שהייתה שותפה פעילה ומסורה בעשייתו בשנים האחרונות. מור מביאה עמה מצוינות מחקרית, רוחב דעת, יצירתיות ומחויבות עמוקה לחקר נשים, מגדר ואמנות יהודית. אני סמוכה ובטוחה שתוסיף לפתח את המרכז, להרחיב את תחומי פעילותו ולהוביל אותו להישגים חדשים. אני מאחלת לה הצלחה רבה.

התוכניות לשנת הלימודים הבאה מעידות על ההמשכיות ועל תנופת העשייה. המרכז יוסיף להפעיל את תוכנית הבתר-דוקטורט, לקיים מפגשי חוקרות ומרתון כתיבה ולהעניק מלגות לתלמידות ולתלמידי מחקר. מתוכננים סמינר מחקר שנתי וכנס מסכם, וכן פרויקט מחקר משותף עם מרכז עזריאלי ללימודי ישראל באוניברסיטת בן-גוריון, שיעסוק בנשים מחוללות שינוי בישראל. לצד אלה יתקיימו סדרת ההרצאות החודשית בערוץ מת"ג, אירועים בנושא נשים באמנות השואה ובשיתוף המכון לחקר השואה, וכן כנסים ופעילויות נוספות. המרכז ימשיך גם לתמוך בהוצאת ספרים ובפרסום מאמרים, ולהרחיב את השיח המחקרי והציבורי בתחום.

אני מסיימת את הקדנציה בתחושת סיפוק והכרת תודה גדולה. שלוש השנים הללו לימדו אותי כי מרכז מחקר אינו נבנה רק מתקציבים, מתוכניות ומאירועים, אלא בראש ובראשונה מאנשים ומנשים: מסקרנות אינטלקטואלית, מנדיבות מחקרית, משותפות ומאמונה בכוחו של ידע להרחיב את המבט ולחולל שינוי.

אני נפרדת מתפקידי, אך לא מן המרכז ולא מן הדרך שהתוונו יחד. אני מאחלת למור, לצוות המרכז ולכולנו שנים של יצירה, התחדשות, מחקר פורץ דרך ושיתופי פעולה פוריים, מתוך תקווה לימים שקטים וטובים.

בברכה חמה,

פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן

ראש המרכז לחקר האישה ביהדות
ע"ש פניה גוטספלד הלר

במסגרת תחרות ספרים שעורך המרכז מדי שנה לכתבי-יד מקוריים העוסקים בחקר האישה ביהדות, זכו השנה שני ספרים במענק המקדם את הוצאתם לאור

בפרס הראשון זכה כתב היד של הספר **בואי כלה: אלימות פוליטית, מגדר ודת בפעילות 'תא יהודית' (1948-1951)** מאת ד"ר נעמי לבנקרון, שעתידי לראות אור בהוצאת פרדס.

הספר עוקב אחר סיפורו של "תא יהודית", תא הנשים של מחתרת "ברית הקנאים" (או "המחנה"), מחתרת דתית קיצונית ששמה לה למטרה להחיל "דיקטטורה תיאוקרטית" בישראל. הפעילים במחתרת עסקו בין היתר בהצתת איטליזים שמכרו בשר לא כשר ורכבים שנסעו בשבת. הדמות המייצגת של חברות התא היא מרים ברונר בת ה-22 שניהלה חיים כפולים: ברובד הגלוי, עבדה כמורה ברשת בתי הספר החרדיים "בית יעקב" בשכונת קטמון בירושלים, ועמדה להינשא בחודש יוני 1951. במקביל, לחייה היה גם רובד סמוי: היא הייתה חברה בתא יהודית.

במהלך הדיונים על חקיקת חוק גיוס חובה לנשים, הסלימה פעילות המחתרת, והנהגתה החליטה על "מבצע כלה". במהלכו, תוטל פצצת הפחדה בכנסת, שתבטא את חומרת הדיון בגיוסן של נשים דתיות בעיני חוגים דתיים. המבצע כשל: ארבעה פעילים הגיעו לכנסת אך לא הטילו את הפצצה. ביממה לאחר מכן עצרה המשטרה עשרות חשודים שחלקם הועברו למחרת מתוקף צו מעצר מנהלי למחנה המעצר ג'למי. ביניהם נמצאה גם מרים ברונר, שהייתה האישה היחידה בקבוצה.

הספר עוקב אחר ההיסטוריה החברתית והפוליטית שיצרה את התנאים להקמת "תא יהודית", ולמאבק הכפול שניהלו חברותיו: כלפי חוץ, נאבקו כנגד תהליכי החילון במדינה, וכנגד גיוס נשים לצה"ל; וכלפי פנים, נאבקו מול הנהגת המחתרת להשגת שוויון מגדרי, תוך הפגנת תפיסת עולם פמיניסטית אקטיביסטית. אך בתוך כך, בעודן נאבקות על זכויותיהן, אימצו את סולם הריבוד האתני ההגמוני, שהוביל לחלוקת תא הנשים לשניים: לתא אשכנזי, שכלל בעיקר את מורות 'בית יעקב', ועסק בפעולות מודיעין ובבניית הבסיס האידיאולוגי והחינוכי של המחתרת, ולתא שכלל נשים מזרחיות וספרדיות, והיו מושא גיוס וחינוך מצד חברות המחתרת האשכנזיות. מתוך אימוץ תפיסת העולם ההגמונית של האתניות, נתפסו האחרונות, הן בחברה והן במחתרת, כבעלות ערך חברתי ותרבותי מועט

יותר. באמצעות ניתוח פעילותו של תא יהודית, ממחיש הספר כיצד קבוצות קיצון היוצאות כנגד ההגמוניה, ומבקשות לשנותה מן היסוד, מוגבלות ביכולתן לברוא עולם חדש. זאת, כיוון שלצד חתירה לשינוי רכיב אחד, עקרוני, של המציאות הקיימת, המטרות שהן מציבות לעצמן כמו גם דרכי הפעולה שיבחרו, מבוססות על הנורמות הקיימות של ההגמוניה נגדה ביקשו למרוד.

בפרס השני זכה כתב היד לספרן של פרופ' רונית עיר-שי וד"ר תניא ציון-וולדקס **המרד הקדוש: פמיניזם דתי ושינוי פני היהדות וזכויות נשים בישראל** העתיד להתפרסם בהוצאת כרמל.

הספר מנתח את צמיחתו, הישגיו ואתגריו של הפמיניזם הציוני-דתי בישראל – אחת התנועות הדינמיות והמשפיעות ביותר בזירה היהודית והפמיניסטית העכשווית. באמצעות שילוב בין ניתוח סוציולוגי, תיאולוגי, תרבותי ומשפטי, מבקשות החוקרות לבחון את הדרכים שבהן נשים דתיות הצליחו להתמודד עם אי-שוויון מגדרי הן בחברה הציונית דתית ובמסגרות דתיות-הלכתיות והן בחברה הישראלית הרחבה. הספר משרטט כיצד תנועת הפמיניזם הדתי משמיעה קול ביקורתי מתוך נאמנות למסורת, ומייצרת מהפכה של ממש תוך אימוץ אסטרטגיה של "שינוי מבפנים". המהלך מתואר כ"מרד קדוש", המצליח לחולל שינוי עמוק ומקיף – אך גם בעל מגבלות – בתוך הקשר דתי שמרני מחד ודמוקרטי ליברלי מאידך. ברמה התיאורטית והמתודולוגית הספר מציע פרספקטיבה בין-תחומית ייחודית המשלבת בין מחקר סוציולוגי, תיאולוגי-הלכתי ומשפטי.

מעבר לסיפור המקומי, הספר מהדהד שאלות אוניברסליות על סוכנות נשית, שינוי חברתי במרחבים שמרניים ובקבוצות מיעוט, והיחסים המורכבים בין מסורת, סמכות דתית וערכים ליברליים ודמוקרטיים. המרד הקדוש מציע כלים אנליטיים להבנת הפוליטיקה של שייכות, של תהליכי שינוי במסגרות שמרניות, ושל המפגש בין משפט לתרבות – הן בישראל והן בהקשרים יהודיים ועולמיים רחבים יותר.

הספר ראה אור באנגלית בהוצאת Brandeis University Press (2024), וזכה בפרס היוקרתי National Jewish Book Award לשנת 2025 מאז פרסומו זכה להכרה בקטגוריית לימודי נשים.

ולהערכה נרחבת בקרב חוקרות וחוקרים, וזכה להתעניינות רבה בצפון אמריקה ובאירופה. כעת, הוא מתורגם לעברית כדי להפיץ את הידע ולהרחיב את הדיון בפמיניזם-דתי בקרב קהלים מקומיים, אקדמיים וציבוריים כאחד. מהדורה עברית מעודכנת מבטיחה להוות תרומה משמעותית להעמקת השיח הדמוקרטי, הדתי והמגדרי בישראל.

ספר נוסף שזכה לתמיכת המרכז הוא ספרה של ד"ר ענת שרבט **קדושה ומיניות: על מיניות בריאה במחשבת חז"ל** העתיד לצאת בהוצאת כרמל.

ספר זה בוחן את היחס למיניות בספרות חז"ל בשלושה מימדים של קדושה. הקדושה המוגדרת בספר היא הקדושה שבקרבה לאל. שלושת מימדי הקדושה בהם נבחנת המיניות הם: זמן, מקום ואנשים. בכל אחד מן המימדים נבחר מקרה מבחן: במימד הזמן נבחרה השבת, במימד המקום נבחר בית המקדש, ובמימד האנושי נבחר משה רבנו.

הטיעון המרכזי של הספר הוא שבספרות חז"ל ניתן לזהות קול ייחודי, השונה מן הקולות שרחשו בתרבויות שסביב, המתייחס למיניות בצורה חיובית בהקשרים של עבודת הקודש.

ספר זה מצוי בתוך שדה שיח מחקרי אודות המיניות בספרות חז"ל. חידושו הוא בהתייחסות למיניות בתוך עבודת הקודש בשלושת המימדים. הוא מיוחד בבדיקתו את היחס של חז"ל, ושל התרבויות הקרובות, למיניות דווקא בהקשרים של קדושה.

ספר זה מתבסס על חקירת טקסטים מספרות חז"ל ובדיקה פילולוגית שלהם תוך השוואה לכתבי-יד. כן נערכה השוואה בין הרעיונות המשתקפים בטקסטים הנחקרים מספרות זו לרעיונות בטקסטים מתרבויות קרובות: מקורות שנמצאו מכתבי כיתות בית שני, פרשנויות בספרות החיצונית למקרא, טקסטים יהודים-הלניסטיים, בעיקר של פילון האלכסנדרוני, ומקורות מן הנצרות הקדומה.

ספר זה ממשיך את שדה השיח המחקרי המזהה את ההתייחסות החיובית כלפי המיניות בספרות חז"ל, ומוסיף נדבך נוסף לפיו המיניות בספרות חז"ל לא רק שאינה נוגדת קדושה אלא אף ממוקמת בתוכה, וזאת בניגוד לתפיסות הדתיות שרווחו בסביבתם של חז"ל כשהבולטת ביניהן היא תפיסתה של הנצרות הקדומה המעודדת פרישות על מנת להשיג את הקדושה.

פרויקט ספרותי נוסף שזכה לתמיכה המרכז לשם פרסומו **אהבת נצח אמהית הספר "נשות ישראל" מאת גרייס אגילר, בת המאה ה-19** שייצא לאור בהוצאת כרמל בעיבודה של מיה שפילמן.

הספר הוא עיבוד ספרותי חדש וייחודי ליצירת המופת נשות ישראל (The Women of Israel), שכתבה

גרייס אגילר (1816–1847) וראתה אור בשנת 1845.

הספר מהווה מעין חפירה ארכאולוגית בין פסוקי התנ"ך, ומציע קריאה ספרותית מעמיקה למסעותיהן של נשות המקרא. באמצעות מתן קול בגוף ראשון לחוה, לשרה, לרבקה, לרחל, ללאה, למרים, לדבורה, לחנה, לאסתר ולדמויות נוספות, נחשפים עולמן הפנימי, לבטיהן, מערכת יחסיהן עם האל, והתמודדותן עם המציאות החברתית והרוחנית של תקופתן. כך זוכות נשים, לנוכחות מחודשת ומלאת חיים. העיבוד יוצר גשר בין נשות התנ"ך לבין נשות המאה התשע-עשרה, שאליהן פנתה גרייס אגילר בכתביה. באמצעות פרשנותה, כל אחת מן הדמויות חותמת את סיפורה במסר אישי ומעצים לקוראות דורה. מסרים אלה, שנכתבו לפני קרוב למאתיים שנה, ממשיכים להיות רלוונטיים גם לנשות המאה העשרים ואחת ולכל אישה המחפשת משמעות, זהות, אמונה וכוח להתמודד עם אתגרי חייה. ספר זה הוא הראשון בסדרת פרסומים המהווה חלק מפרויקט חיים שמטרתו להחיות, לתרגם ולהנגיש את כתביה של גרייס אגילר לקהל הישראלי.

בנוסף לתמיכה בספרים ובכתבי-יד תמך המרכז גם במחקר אותו עורכת ד"ר תניה רגב המבקש לבחון את דמותו של הפמיניזם האורתודוקסי-שמרני דרך כתיבתו ההלכתית של הרב יהודה הרצל הנקין, ובכך למלא לקונה הקיימת בשדה המחקר העכשווי. בעוד שהשיח האקדמי והציבורי מתמקד לרוב באגפים הליברליים והפרוגרסיביים של הפמיניזם האורתודוקסי או בקול הביקורתי שהוא מבקש להשמיע, הרי שדפוס הפעולה של זרמים שמרניים יותר נותרו בשולי הדיון ללא המשגה תיאורטית מגובשת. כתיבתו ההלכתית של הרב הנקין המוקדשת לנושאים מגוונים הנוגעים למעמד האישה, נפרשת על מספר עשורים ומשלבת מחויבות הלכתית בעלת היבטים שמרניים עם מסקנות שלא תמיד עולות בקנה אחד עם הקונצנזוס האורתודוקסי. לאור זאת חיבוריו עשויים לשמש כתשתית להבנת דפוסיו של פמיניזם המתקיים בתוך גבולות הגזרה ההדוקים של עולם דתי שמרני. המחקר יאפשר אם כך לייצר מודל עבור גישה המבקשת לחולל תמורות עומק במעמדן הדתי של נשים אורתודוקסיות מבלי להרעיד את אמות הסיפים של המסגרת השמרנית הקשובה לסמכות הלכתית, לכללי פסיקה ולמנהג הרווח. יתירה מכך, הוא ינתח את הנחות היסוד ודפוס הפעולה של הפמיניזם האורתודוקסי – שמרני תוך הצגתם כשיטה אפשרית עבור זרמים שמרניים בחברה האורתודוקסית, שיטה שטרם הומשגה באופן נהיר ומסודר. לבסוף, השפעותיו של המחקר ייצרו מודל מפורט ומודגם היטב לאופני פעולה מהפכניים בעולם המחויב לערכים שמרניים.

פרסים ומלגות

גם השנה המשיך המרכז לחקר האישה ביהדות בתוכנית תמיכה בחוקרות מצטיינות במסלול בתר-דוקטורט הכותבות את מחקריהן על אודות נשים ביהדות בפקולטה למדעי היהדות. במסגרת זו זכו חמש חוקרות המצויות בראשית דרכן האקדמית במלגת מחקר נדיבה:

ד"ר מרים סמט על מחקרה מנהיגות חינוכית בעתות שינוי: הדוגמה של פועה רקובסקי בין מזרח אירופה לארץ ישראל (1865-1955).

ד"ר שרה דוד על מחקרה "נשות תימן המושתקות מזמרות אהבה": מבעי אהבה, בקולן של נשות תימן היהודיות - השוואה לשירת נשים מוסלמיות שנולדו בתימן.

ד"ר מיטל נסים על מחקרה "נשים עם נטיות דתיות" - דיון בחבורה ספרותית אינטימית.

ד"ר איילת וולפיש-פרנקל על מחקרה פמליה אפלה: היבטים מגדריים, ספרותיים ורעיוניים במיתוס לילית ובני האלהים.

ד"ר נעמה טייטלבוים קריא על מחקרה בין מהפכנות לשמרנות: תפיסת אימהות ואימהות בתנועה הרוויזיוניסטית כשיקוף למעמד האישה.

כחלק מהמעטפת המחקרית שמעניק המרכז לחוקרות, קיימנו מרתון כתיבה בן יומיים, בו התנתקו החוקרות משגרת היום-יום כדי להתמקד בכתיבת המחקרים וליצור קהילה מקצועית מגובשת ותומכת. הימים המשותפים אפשרו לחוקרות להתקדם משמעותית בכתיבת המאמרים ובד בבד לארוג קשרים חדשים, לחלוק ניסיון וכלים, ולבנות תחושת שייכות שממשיכה ללוות אותן גם מעבר לימי המרתון.

כמדי שנה העניק המרכז מלגות מחקר לסטודנטיות וסטודנטים הכותבים עבודות מחקר העוסקות בחקר האישה ביהדות:

ניצן כספי שילוני, לתואר שלישי בתוכנית ללימודי מגדר, היחידה ללימודים בין-תחומיים על המחקר: חסמים ערכיים ותאולוגיים של דייני בתי הדין הרבניים בישראל מאימוץ פתרונות לבעיית העגונה בהנחיית פרופ' רונית עיר-שי.

המחקר עוסק בחשיפת תפיסות היסוד האידיאולוגיות והתיאולוגיות של דייני בתי הדין הרבניים בישראל אודות נישואין, גירושין ומגדר, וזאת דרך המקרה של האישה העגונה ומסורבת הגט. הטקסטים שעומדים ביסוד הניתוח הנרטיבי הם פסקי דין ומאמרים של דיינים המכהנים בבתי הדין בישראל שניתנו בשנים האחרונות (2000-2025), כמו גם רבנים בעלי השפעה במרחב הישראלי. המחקר הוא בין-תחומי שכן הוא עוסק בטקסטים משפטיים, ואולם הניתוח שביסודו אינו פוזיטיביסטי קלאסי, אלא הוא שואל כלים אנליטיים ופרשניים מתאוריות של לימודי מגדר וכן מההגות הפילוסופית של המאה ה-20. החדשנות של המחקר נובעת מהפרספקטיבה הבין-תחומית שמחילה הרמנויטיקה שעד כה לא שימשה את המחקר. הסוגיות שעומדות במרכז המחקר נוגעות כולן לתגובה של הדיינים לפתרונות מערכתיים ונקודתיים לבעיית העגונה בישראל ובעולם היהודי בכלל, כמו גם לעקרונות העומדים ביסוד הגירושין ההלכתיים המקשים על היחלצות ממצבי עגירות.

גילה סגל, סטודנטית לתואר שני במחלקה ללימודי א"י וארכיאולוגיה על מחקרה: **כבודה של אומה: נשים, דת, מוסר ולאום על פי הוועד להגנה על כבוד בת ישראל (1942-1946)** בהנחיית פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן.

המחקר בוחן את פעילותו ותפיסתו של "הוועד להגנה על כבוד בת ישראל" שפעל בתל אביב בין השנים 1942-1946. המחקר מתמקד בשימוש בוועד כזרקור להבנת הניסיונות לעיצוב דיוקנה ומקומה של האישה בחברה העברית המתחדשת (היישוב) בתקופת מלחמת העולם השנייה, עת גברה נוכחותם של חיילים זרים במרחב הציבורי. בלב העבודה עומדת השאלה כיצד ניסה הוועד, שהורכב מאנשי אקדמיה ורוח, לעצב אידיאל נשי-לאומי באמצעות מנגנוני פיקוח חברתי, אכיפה בלתי פורמלית וחינוך לצניעות ומוסר. המחקר מנתח את האידיאולוגיה והפרקטיקה של הוועד, שראה בכבודה ובצניעותה של האישה העבריינה תנאי הכרחי לחוסן האומה ולשמירה על גבולות הזהות הלאומית מול איומים כגון זנות ונישואי תערובת. חשיבות המחקר טמונה בחשיפת פרק היסטורי שטרם זכה לניתוח מקיף, תוך בחינת יחסי הגומלין המורכבים בין מגדר, דת ולאומיות בתהליכי בניית האומה ב"מדינה שבדרך". באמצעות מתודולוגיה איכותנית המשלבת מסמכי ארכיון וניתוח שיח עיתונאי, המחקר מאיר את תפקידה של האישה כסמל לאומי ואת האופן שבו גופה ומוסריותה הפכו לזירה של מאבקים על דמותה של החברה הישראלית המתגבשת.

אירועים וכנסים

גם בשנה זו המשיך המרכז בפעילות משותפת עם ערוץ מת"ג (ערוץ תוכן לגמלאים) בסדרת הרצאות חודשיות שעסקו ב**נשים, היסטוריה ורגשות**, תת-תחום היסטורי שהתפתח משמעותית בעשורים האחרונים, ובוחן כיצד חוויית הרגשות, ביטויים הפומבי וההסדרה החברתית שלהם השתנו ונבנו מחדש לאורך ההיסטוריה.

את הסדרה פתחו ד"ר אמה זהר בהרצאה שעסקה בשאלה "האם לרגשות יש היסטוריה?" ובת-שבע מרגלית שטרן ששאלה "האם לרגשות יש מין? על רגשות ככלי לחקירה היסטורית". פרופ' חזקי שוהם הרצה על הנושא "ממתי חוגגים בת מצווה ולמה זה טוב?", ד"ר חגית כהן דברה על "אמא עם דגל אדום: אינטימיות ופוליטיקה בבית הקומוניסטי" והרצאתו של ד"ר איציק פס עסקה ב"חרות מאחורי הסורגים, בין הפרט, המשפחה והלאום בחוויות הכלא של אסירות ועצירות המחותרות". פרופ' יעל שמש החזירה אותנו לימי התנ"ך בהרצאה בנושא "רגשות נשים כמנוע היסטורי במקרא: מחוה ועד יציאת מצרים" ולאחריה ד"ר מתן ברוד החזיר אותנו להיסטוריה הקרובה בהרצאתו "היהודי החדש והיהודייה החדשה: משפחה, רגשות ופוליטיקה בתקופת המנדט". את הסדרה חתמה הרצאה נוספת של ד"ר איציק פס שעסקה ב"צנחניות הישוב-ההיסטוריה, רגשות ומיתוס".

מ.ת.ג.
פורטל תוכן לגמלאים

המרכז לחקר
האישה ביהדות
ע"ש נחיה טוטסלר הלר

הפקולטה
למדעי היהדות
אוניברסיטת בר-אילן

תוכנית

3.11.25 אמה זהר | האם לרגשות יש היסטוריה?

1.12.25 בת שבע מרגלית שטרן | "האם לרגשות יש מין? על רגשות ככלי לחקירה היסטורית"

5.1.26 חזקי שוהם | ממתי חוגגים בת מצווה ולמה זה טוב?

2.2.26 חגית כהן | אמא עם דגל אדום: אינטימיות ופוליטיקה בבית הקומוניסטי

9.3.26 איציק פס | חרות מאחורי הסורגים, בין הפרט, המשפחה והלאום בחוויות הכלא של אסירות ועצירות המחותרות

30.3.26 יעל שמש | רגשות נשים כמנוע היסטורי במקרא: מחוה ועד יציאת מצרים

4.5.26 מתן ברוד | היהודי החדש והיהודייה החדשה: משפחה, רגשות ופוליטיקה בתקופת המנדט

1.6.26 איציק פס | צנחניות הישוב בין היסטוריה, רגשות ומיתוס

נשים, היסטוריה ורגשות

סדרת הרצאות חודשיות

יחי שני
(הראשון בכל חודש לועזי)
בשעה 20:30 בערוץ מת"ג

← **לצפייה בערוץ מת"ג**

2

בי"ב בכסלו תשפ"ו (2.12.2025) קיימונו
ערב עיון בנושא: **"חכמות נשים בנתה
ביתה"** שעסק בנשים בחברה החרדית.
באירוע הרצו פרופ' רחל מנקין על "שרה
שניר, דמות ודימוי" וד"ר סימה זלצברג-
בלאק בנושא "הן עדיין יושבות ותופרות,
נשות חסידות תולדות אהרון"

המרכז לחקר
האישה ביהדות
ע"ש פניה גוטספילד הלר

הפקולטה
למדעי היהדות
אוניברסיטת בר-אילן

שרה שניר, מייסדת בית
יעקב: הדמות והדימוי
פרופ' רחל מנקין

"הן עדיין יושבות ותופרות"
- האומנם? מעולמן של
נשות חסידות תולדות אהרון
ד"ר סימה זלצברג בלאק

המרכז לחקר האישה ביהדות מזמין
לאירוע מקוון

חכמות נשים בנתה ביתה (משלי י"ד:1)

יום שלישי | 2.12.2025
י"ב בכסלו תשפ"ו | 19:00

לצפייה בזום לחצו כאן >>

לפרטים נוספים: ד"ר יצחק פס | 0544-936484 | fanya.g.center@gmail.com

biu.ac.il

משפיעים על המחר, היום.

המרכז לחקר
האישה ביהדות
ע"ש פניה גוטספילד הלר

הפקולטה
למדעי היהדות
אוניברסיטת בר-אילן

עושות פוליטיקה

ערב עיון לכבוד הוצאת ספרה
של פרופ' מרגלית שילה
המחוקקות הראשונות

שני | י"ד בשבט | 2.2.2026
בשעה 20:30 בערוץ מת"ג

לצפייה לחצו כאן >>

ההשתתפות היא ללא עלות

לפרטים נוספים: ד"ר יצחק פס | 0544-936484 | fanya.g.center@gmail.com

biu.ac.il

משפיעים על המחר, היום.

3

בי"ד בשבט תשפ"ו (2.2.2026) קיים המרכז אירוע
מיוחד לכבוד השקת ספרה של פרופ' מרגלית שילה
המחוקקות הראשונות שיצא לאור בהוצאת כרמל
ובתמיכת המרכז. באירוע הרצו פרופ' סילביה
פוגל-ביז'אווי בנושא "לא כולן חייבות להיות
פמיניסטיות?"

הרהורים על המחוקקות הראשונות והמחוקקות
בימינו, ד"ר נעמה טייטלבוים-קריא, על "שמרנות,
מסורת ומתחים מגדריים בעשייה הפרלמנטרית
של ח"כ אסתר רזיאל-נאור וכלת השמחה פרופ'
שילה על "המאבק על זכות הבחירה והמחוקקות
הראשונות". האירוע התקיים בשיתוף ערוץ מת"ג.

בט"ו בסיוון (31.5.2026) התקיים במוזיאון אסירי המחתרות בירושלים **אירוע הצדעה לזכרן של נשות המחתרות במאבק להקמת המדינה**. את האירוע יזם המרכז בשיתוף פעולה עם מוזיאון אסירי המחתרות בירושלים, מוזיאון אסירי המחתרות בכלא עכו, יחידת המוזיאונים במשרד הביטחון ונאמני מורשת אסירי המחתרות בירושלים. האירוע אמור היה להתקיים ביום האישה הבינלאומי אך נדחה בעקבות המלחמה. מעל 100 המשתתפות והמשתתפים נהנו מספורים ומהרצאות מרתקות שהעלו על נס את גבורתן ותרומתן של הנשים להקמת המדינה: פרופ' אופירה גראוויס קובלסקי פתחה בהרצאה מבוא כללית שעסקה ב"נשים בפוליטיקה היישובית" ולאחריה הסופרת שרי גל בהרצאה בנושא "זוכרים את ברכה פולד" פעילת הפלמ"ח שנהרגה בידי הבריטים בליל ווינגייט. בחלקו השני של האירוע הוקרן הסרט "סיפורה של הלחצנית מלח"י" שסיפר את סיפורה של לאה אושרוב-גרנק מגיבורות המחתרת ובעקבותיו תיארה ביתה, גב' דיצה גורפינקל, מה המשמעות של "להיות בתה של לוחמת חרות". החלק השלישי הוקדש לאסירות ועצירות המחתרות שהקריבו את חרותן עבור המלחמה לעצמאות. בחלק זה הרצו ד"ר איציק פס בנושא "התנגדות גלויה וסמויה בכלא בית-לחם ומר פלג לוי שהביא את "קולן של אסירות המחתרת בתקופת המנדט" באמצעות ראיונות מוקלטים מתוך פרויקט "תולדות ישראל" המתעד את דור תש"ח.

נשות המחתרות במאבק להקמת המדינה

ראשון | ט"ו בסיוון | 31.5.26
בין השעות 14:30-20:00

מוזיאון אסירי המחתרות - ירושלים

התכנסות וכיבוד	14:30
ספורים לבחירה:	16:00-15:00
• סיור במגרש הרוסים - בעקבות בריחתה של גאולה כהן	
• סיור במוזיאון והצצה לאוצרות האוסף - נשים במחתרת ובמאסר	
ברכות	16:15
מושב ראשון	17:30-16:30
פרופ' אופירה גראוויס קובלסקי נשים בפוליטיקה היישובית	
הסופרת שרי גל זוכרים את ברכה פולד	
הפסקה	17:45-17:30
הקרנת הסרט "סיפורה של הלחצנית מלח"י" (על לאה אושרוב גרנק)	18:30-17:45
גב' דיצה גורפינקל בתה של לאה להיות בתה של לוחמת חרות	
הפסקה	18:45-18:30
מושב שני	19:45-18:45
ד"ר איציק פס התנגדות גלויה וסמויה בכלא בית-לחם	
מר פלג לוי קולן של אסירות המחתרת בתקופת המנדט	
סיום משוער	20:00

דמי השתתפות:
30 ש"ח

להרשמה >>

לפרטים נוספים: ד"ר יצחק פס | 0544-936484 | fanya.g.center@gmail.com

biu.ac.il

משפיעים על המחר, היום.

בו' בתמוז (21.6.2026) קיימנו מסע היסטורי-ספרותי בעקבות צנחני וצנחניות הישוב בעקבות ספרו של הסופר והעיתונאי מתי פרידמן **לחפש בן-אדם: משימתם הבלתי אפשרית של חנה סנש וצנחני הישוב**. את האירוע פתחה פרופ' ג'ודי באומל-שוורץ בהרצאה בנושא: "גיבורים למופת, צנחני הישוב בין היסטוריה, דימוי ומיתוס" ולאחריה דיבר מתי פרידמן על הספר ותהליך כתיבתו.

מאת מתי פרידמן, מוצג אחד בלבד
ומי באשי: לאנדר כחן במלחמת יום הכיפורים

מתי פרידמן

לחפש בן אדם

משימתם הבלתי אפשרית של חנה סנש וצנחני הישוב

המכון לחקר השואה
ע"ש ארינולד וליאונה פינקלר
הפקולטה למדעי היהדות
אוניברסיטת בר-אילן

המרכז לחקר
האישה ביהדות
ע"ש פניה גוטספלד הלר

הפקולטה
למדעי היהדות
אוניברסיטת בר-אילן

שמחים להזמין

למסע היסטורי-ספרותי
בעקבות צנחני וצנחניות הישוב
במלחמת העולם השנייה

פרופ' ג'ודי באומל-שוורץ, גיבורים
למופת, צנחני הישוב בין היסטוריה,
דימוי ומיתוס

מתי פרידמן על ספרו **לחפש בן-אדם**,
משימתם הבלתי אפשרית של חנה
סנש וצנחני הישוב

ד"ר איציק פס, דברי סיכום

יום ראשון | 21.6.26 | ו' בתמוז
בשעה 16:00 | בזום

לצפייה בזום לחצו

fanya.g.center@gmail.com | ד"ר איציק פס

קבוצת מחקר

גולת הכותרת של הפעילות המחקרית של המרכז הייתה קבוצת מחקר שעסקה ב"עיתונות, מגדר ונשים". הקבוצה הפגישה תלמידות מחקר שעוסקות במחקרים חדשים המשלבים היסטוריה, מגדר ועיתונות יהודית מנקודת מבט היסטורית (עד שנות ה-70 של המאה ה-20) והתכנסה מדי חודש להרצאות ודיונים. במסגרת שבעת המפגשים שנערכו לאורך השנה, הציגו החוקרות הצעירות את עבודותיהן ובחנו את העיתונות לא רק כראי של המציאות, אלא ככלי חברתי פעיל המעצב יחסים מגדריים, זהויות ודימויים.

ייחודה של הסדנה השנה בא לידי ביטוי בדיון מתודולוגי ועמוק, שבו כל מחקר זכה לתגובות מעמיקות ולמשוב בונה מצד מרצות בכירות בתחום. שילוב זה בין תלמידות המחקר לחוקרות הוותיקות יצר מרחב אקדמי תומך, מפרה וביקורתי, אשר חשף את המשתתפות למגוון מתודולוגיות, כלים תיאורטיים ושיח עמיתות מעצים שפתח בפניהן כיווני מחשבה מקוריים ותובנות חדשות. קבוצת המחקר אורגנה ונוהלה בידי פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן, ד"ר רוני באר-מרקס וד"ר נעמה טייטלבוים-קריא.

מסכת, כתב עת מחקרי בין-תחומי לחקר נשים בעולם

שיתוף הפעולה המוצלח בין המרכז לבין כתב העת "מסכת לחקר נשים בעולם היהודי" (שייסד חתן פרס נובל פרופ' ישראל אומן לזכר רעייתו ז"ל), הרואה אור זה מספר שנים במסגרת הפקולטה למדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן, נמשך. השנה ראה אור כרך כ' של מסכת, גיליון מיוחד העוסק בקהילת הכותבות בתקופת הישוב ומבוסס על מאמרים פרי עטן של חוקרות שהשתתפו בקבוצת המחקר בנושא זה שהקים המרכז בשנת תשפ"ד.

תוכנית לשנת הלימודים תשפ"ז

בשנת הלימודים הבאה יבסס המרכז את פעילותו המחקרית וירחיב אותה. לצד העשייה השוטפת, ימשיך המרכז בתו לחוקרות בתר-דוקטורט בתחום חקר האישה ביהדות. גם בשנה זו ייקחו חלק ארבע חוקרות צעירות ממוסדות אקדמיים שונים, שנבחרו בקפידה לאחר פרסום קול קורא, ויבצעו את מחקרן החדש בתמיכת המרכז וישתתפו בפעילותו השוטפת.

בנוסף, יקיים המרכז השנה שיתוף פעולה אקדמי ייחודי עם מרכז עזריאלי לחקר ישראל בשדה-בוקר: קבוצות מחקר משני המרכזים ישולבו ויעסקו יחד לאורך השנה במקומן של נשים כמחוללות שינוי לאורך ההיסטוריה, במפגש בין חוקרות וחוקרים מדיסציפלינות שונות ממדעי הרוח ומדעי החברה

המאפשר החלפת רעיונות ונקודות מבט. בשיא שנת הפעילות המשותפת יתקיים כנס מסכם בן יומיים, ותוצרי המחקר של המשתתפות והמשתתפים יכונסו בגיליון מיוחד של כתב עת אקדמי.

מספר סדרות וכנסים מתוכננים כמו סדרת ההרצאות הקבועה בשיתוף ערוץ מת"ג ואירועים נוספים הנמצאים בשלבי תכנון.

צוות המרכז

**רכז אקדמי
ומנהלי**
ד"ר איציק פס

**חברת הוועד
המנהל**
ד"ר מור
פרסיאדו

**חברת הוועד
המנהל**
פרופ' רויטל
רפאל ויונטה

**חברת הוועד
המנהל**
פרופ' יעל שמש

**חברת הוועד
המנהל**
פרופ' זהר לבנת

ראש המרכז
פרופ' לילך
רוזנברג-פרידמן